

מחוסף הארץ

גזור והדבק

תוכנית חילופי השטחים קמה לתחייה. האם היא חוקית? מה חושבים עליה ערביי ישראל? ומה בנוגע לרעיון להרחיבה לגליל? וגם: האם נותר סיכוי לפינוי ההתנחלויות?

הילו גלזר

משפחת ווטסאפ: אבא שוקל ללכת לאודישנים ל"הכוכב הבא" מיקה אלמוג

החוקר הישראלי שעושה מהפכה בלימודי המדע בצרפת אור עזרתי

זלם שותים חשיש בקולורדו וזה דווקא עובר די בסדר נטע אחיטוב

אפשר לבלוע?

תוכנית המובלעות של גדעון ביגר לוקחת את יוזמת חילופי השטחים והאוכלוסיות של ליברמן צעד אחד קדימה. השאלה החשובה היא מה חושבים ערביי ישראל עצמם על המתווים של ליברמן וביגר והאם הם בכלל מעשיים? הילו גלזר

מחלה עצמה. אני לא מהלל או משבח את ליברמן, אבל מוצא לנכון לברך על עצם הנכונות שלו לפי תוח את הנושא לדיון ולעסוק במהות.

אלא שעם כל הכבוד להתפלפלויות של הצד הישראלי בנוגע ליישום הרעיון של חילופי אוכי לוסיות והמטען הערכי שהוא נושא עמו, מתבקש לברר קודם מה דעתה של האוכלוסייה שמועמדת לעבור בעלות. פרופ' מוסטפא כבהא, היסטוריון וחוקר תקשורת מהאוניברסיטה הפתוחה ותושב הכפר אום אל קוטוף שבמשולש, טוען שאל מול הטבעיות היחסית שבה התקבל רעיון חילופי השטחים והאוכלוסיות בתקשורת הישראלית, במגזר עדיין תופסים אותו כמוקצה. "השלילה של התוכנית הזאת היא מוחלטת", אומר כבהא, "ואפילו שלכולם ברור שהיא לא הובאה לדיון רציני במשא ומתן, עצם העלאתה גורמת אי נחת. זה אבסורד שמדברים על העברת אוכלוסייה שלמה ממקום למקום בלי לשאול אותה, או את המנהיגות שלה, אם היא מעוניינת בכך".

אורי שגיא, שלקראת הבחירות האחרונות התפקד למפלגת העבודה והיה אמור למלא את משבצת הביטחוניסט שלה, עד שכזכור אולץ לפרוש בני סיבות שנויות במחלוקת. "אכן ביליתי לא מעט שעות של שיחות והחלפת דעות עם ליברמן, לאו דווקא משום שאני תומך בפתרון שהוא מציע, אלא משום שזיהיתי אדם פרגמטי. על רקע הנטייה של שני הצדדים בימים אלו להכריז שאין עם מי לדיבר, אבל כנראה שמתכוונים שאין על מה לדבר, וכל עוד הצדדים דבקים בטענת הצדק ההיסטורי שלהם, המשמעות המעשית היא שלא מסתמן כל פתרון. יש חשיבות רבה בהכרה של ליברמן שאמירת 'לא' שיטתית איננה מקרמת דבר, ובכך שהוא מכיר בעובדה שיש פה בעיה סבוכה שהיא לא רק דמוגרפית, אלא גם סוציולוגית. כלומר, שעל הפרק נמצאות שאלות בדבר זהותה של המדינה היהודית-ישראלית ביום שתקום המדינה הפלסטינית. מבין השורות אני מבין שליברמן היה מעריף לשמור על ההגמוניה של הרוב

מעט עשר שנים חלפו מאז קרא אביגדור ליברמן לראשונה "להתנתק מאום אל פחם" - שם קוד להצעתו לספח גושי התנחלויות לישראל תמורת העברת שטחים ישראליים באזור המשולש למדינה הפלסטינית העתידית. בין אם בשל סגנונו הבוטה של הוגה התוכנית או בגלל התעקשותו לכרוך בה שבעת אמונים למדינה ולסמליה מצד ערביי ישראל שיבקשו לשמור על אזרחותם - נתפסה התוכנית בזמנו כתעלול ציני מבית מדרשו של הימין הטרנספרטיטי והוגלתה למהוות האיילגטימיות. אלא שלאורך השנים גורמים מתונים יותר בממסד הישראלי החלו להרהר ברצינות בתוכנית כשינויים כאלו ואחרים, עד שבימים האחרונים היא התמקמה מחדש בלב השיח, ואפילו לא כקוריוז.

הכותרת הראשית של "מעריב" ו"מקור ראשון" בשבוע שעבר בישרה כי במסגרת הדיונים על עתידם של השטחים ביהודה ושומרון, ישראל הציעה את המשולש כפיצוי וזאת במטרה "להגדיל את הרוב היהודי במדינה". ביום ראשון היה זה ליברמן בעצמו שהודיע כי "ללא חילופי שטחים ואוכלוסיות ישראל ביתנו לא תתמוך בשום הסדר... לא מדובר בטרנספר... לא הולכים לגרש אף אחד מביתנו ולא לנשל מרכושו אלא פשוט להזיז את הגבול". למי עז הסר ספק הסביד ליברמן שהוא מתכוון לתושבי יישובי ואדי ערה והמשולש והוסיף: "אין שוב סיבה (שהם) לא יצטרפו לאחייהם הפלסטינים תחת ריבוי נות פלסטינית מלאה ויהפכו להיות אזרחי המדינה הפלסטינית העתידית שהם כל כך חפצים בה". בכך ניתן האות לכתבי החדשות לפשוט על תחנות הפיס והקיוסקים בטייבה, ולשאול עוברי אורח אם יסכימו לוותר על תעודת הזהות הכחולה ולעבור לריבונות פלסטינית.

ליברמן לא נבהל מההתנגדות המוחצת לתוכנית שלו, ומהתסיסה שהיא עוררה במגזר, וכי עמוד פייסבוק שלו ליגלג על ערביי ואדי ערה והמשולש ש"הפכו לחובבי ציון... פתאום הם חלק אינטגרלי ממדינת ישראל, פתאום הרצל הוא גיי בורם הלאומי, 'התקוה' היא הלהיט ואצל אחמד טיבי וחבריו ממש נפש יהודי הומייה". שר החוץ העדיף שלא להתראיין, אך בתגובה לבקשתנו לשוחח עם מי מאנשיו שמעורה בנושא, הפנו אותנו בלשכתו לגורם בלתי צפוי - האלוף במיל'

ח"כ אחמד טיבי: "המטרה של עסקת החליפין הזאת היא ליצור ישראל יהודית טהורה, ולכן נובעת ממנה גישה גזענית, אנטי-ערבית ואנטי-אזרחית. ההשוואה בין מתנחלים לערבים לא מוסרית. בעוד שהמתנחלים נמצאים בשטח כבוש, הערבים אזרחי ישראל הם אוכלוסייה ילידה. הזהות שלנו בנויה ממרכיב לאומי וממרכיב אזרחי, והמדינה מתקשה להכיל את זה"

וריע עואורה, העורך הראשי של עיתון "חרית" א-נאס" היוצא בנצרת, מזהה הברל בין הטון שנוקטת עיתונות המשולש בסיקור אירועי הימים האחרונים אל מול הנימה המינורית שמאפיינת את שאר עיי תוני המגזר. "ראשי רשויות במשולש יצאו במסדרים נחרצים ובוטים, וטבעי שהעיתונות שם תעשה מזה כותרות", אומר עואורה, "אבל זה גם נובע מראגה אמיתית, על סף ההיסטריה, מהתחושה שפתאום זה באמת מונח על השולחן. בגליל ובשאר האזורים פחות נבהלים, אצלם לא מדובר באיום קרוב, ויש מקום לניתוחים מפרספקטיבה רחבה יותר, שרואה במיחזור של התוכנית הזאת קלף פופוליסטי שישאל שלפה לצרכים פנימיים, אולי אפילו כדרך מילוט אפשרית מהמשא ומתן". גורם אחר אומר שלא לייחס שהסי

היהודי ממערב לירדן, שמשמעה עזיבה של מרבית השטחים ביהודה ושומרון. מבלי להגיד את הדברי רים באופן גלוי, זה כנראה העיקרון שמנחה אותו. ומה בנוגע לחשלוכות המוסריות והחוקתיות שבשלילת אזרחותם של ערביי ישראל במסגרת פתרון כזה?

שגיא: "אני לא אומר ולו ברמו שאני מזדהה עם פתרון כזה. ישראל לא יכולה להחליט באופן חד צדדי וכוחני על שינוי גבולותיה, מבלי שיש הסכמה כוללת מצד הפלסטינים, ערביי ישראל והקהילה הבינלאומית. במילים אחרות - תושבי טירה, טייבה, קלנסווה ואום אל פחם הם לא מטבע עובר לסוחר. בלעדי הסכמה רחבה כזאת, הדברים שאומר ליברמן הם בבחינת תרופה שגרועה מהי

נה לא רשאית לסחור בשטחי מולדתה, ובהקשר הזה אני מרבר גם על יהודה ושומרון וגם על המשולש", אומר בני קצובר, המשמש יו"ר ועד מתיישבי השומרון, "במישור הערבי זה מופרע ומופרך, ובפן המעשי אני מקווה שמדובר בגימיק".

אבל זה יביא לצמצום של מספר המפונים. זה לא הרע במיעוטו מבחינתכם?
 "ממש לא. גם במפה המינימלית אנחנו מדברים על פינוי של לפחות מאה אלף יהודים שיושבים מעבר לגושים, בלב חבלי המורשת. אין שום דבר הומני ונאור בפינוי המוני כזה. קצת מוזר שפתרון מהסוג הזה מגיע מאדם כמו ליברמן".
 ובכל זאת, התוכנית הזאת נתפסת כמייצגת אג'נדה ימנית.
 "זה פונה לסנטימנט של אלו שחושבים שערביי ישראל הם הבעיה. אבל כשאישי ימין מובחק מציע למסחר את לב המולדת היהודית זה כחלט מסב לנו ג'וק".

מבחן בג"ץ

נזכיר: יישובי ואדי ערה ואזור המשולש סופחו במסגרת הסכם שביתת הנשק שנחתם עם ירדן לאחר מלחמת העצמאות ומאז הם חלק אינטגרלי ממימנת ישראל. "ולכן יש משהו בלתי נסבל בהעלאת הרעיון של חילופי שטחים שתופס את הערבים כצעצועים שמעבירים מיד ליד", אומר ר"ר אילן סבן, מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה. "אנחנו בעצם אומרים להם: כאן גרלתם, התחתנתם, עשיתם ילדים, אבל עכשיו זה לא נוח לנו, אנחנו רוצים לשמור על טוהר רמוגרפי. פיר טנציאל השיכרון איתם הוא עצום, רק מעצם זה ששר חוץ מניח הצעה כזאת על השולחן ואף אחד לא מתנער ממנה".

סבן, שחקר את משמעויותיה המוסריות והחוקיות של תוכנית ליברמן, מצביע בין היתר על המהלומה הכלכלית שיספגו "המוחלפים" אם היא תיושם. "ההשלכה המוכרת מכולן היא תעסוקתם

בר נוסף לפערי התפיסה נעוץ בהבדלים תרבותיים בין ערביי המשולש לערביי הגליל. "ערביי הגליל מתייחסים בלגלוג מסוים לערביי המשולש שאימצו באופן קיצוני למדי סממנים ישראלים עד כדי כך שבתוך הכתים מדברים שם עברית לפעמים, ולכן לא בטוח שהם יזילו רמעה אם יישובי המשולש יועברו לריבונות הרשות", מסביר אותו גודם.

ח"כ אחמד טיבי טוען שכל ניסיון לפענח את החשי הרחוב במשולש או בגליל הוא בלתי-ירלוונטי בעליל משום שהרעיון כשלעצמו הוא בלתי לגיטימי מי. "המטרה של עסקת החליפין הזאת היא בראש ובראשונה ליצור ישראל יהודית טהורה, ולכן נובע עת ממנה גישה גוענית, אנטי-ערבית ואנטי-אזרחית. האזרחות הערבית נתפסת כאן כמתנה ומנית שהגי ביר היהודי יכול לשלול אותה ברגע שירצה בכך. מעבר לזה, ההשוואה בין מתנחלים לערבים היא לא מוסרית. בעוד שהמתנחלים נמצאים כשטח כבוש, הערבים אזרחי מדינת ישראל הם אוכלוסייה ילידה. "הזהות שלנו בנויה ממרכיב לאומי וממרכיב אזרחי, והמדינה מתקשה להכיל את זה", מוסיף טיבי, "זה כמו שכשאישי ימין רוצה לתקוף ח"כ ערבי הוא אומר לו: 'לך לעזה, תעבור לסוריה'. מניידים אותנו כמו כלי שחמט, גם בתוכנית הזאת וגם בריאלוג היומיומי, מתוך איזושהי תפיסה שאנחנו ריירי משנה. אבל האמת היא שאנחנו ריירי הבית. לא הגענו לכאן לא בספינה ולא במטוס". עואורה, העיתונאי, מבקש להרגיש טיעון רומה. "כולם שותפים להתקוממות על ההקבלה בין ערביי ישראל למתנחלים. אנחנו ילידי המקום. לא היגרנו או השתלטנו על הארמה באופן לא חוקי", הוא אומר.

אבל למרות העלבון שחשים ערביי ישראל מההשוואה למתיישבי יהודה ושומרון, הרחייה הנחרצת של תוכנית חילופי האוכלוסיות בגרסתה הליבר-מנית רווקא משותפת להם ולהנהגת המתנחלים. "זה שלישראל יש בעיה עם הערבים זה נכון, אבל אף מרי-

דין אריאל כדין סכנין

תוכנית המובלעות של גדעון ביגר*

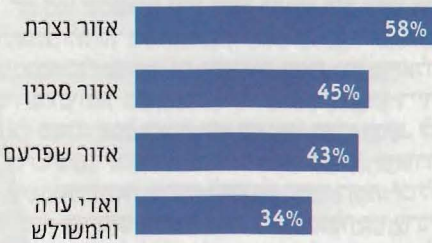
- גושים ישראליים שיועברו למדינת פלסטין
- גושים בתוך יו"ש שיועברו למדינת ישראל
- מובלעות פלסטיניות בישראל
- מובלעות ישראליות ביו"ש
- יישובים ערביים אוטונומיים בתוך שטח ישראל
- יישובים ישראליים אוטונומיים בתחומי המדינה הפלסטינית
- הקו הירוק

* הצעת ליברמן כוללת רק את העברת ואדי ערה והמשולש לריבונות פלסטין תמורת הגושים שסמוכים לקו הירוק

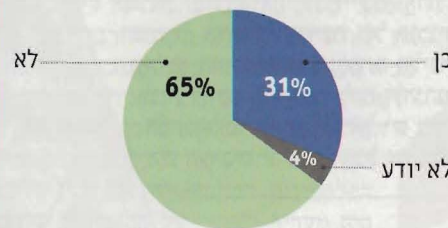
מרוצים, אבל

סקר "הארץ" דיאלוג: מה חושב הציבור הערבי על תוכנית המובלעות*

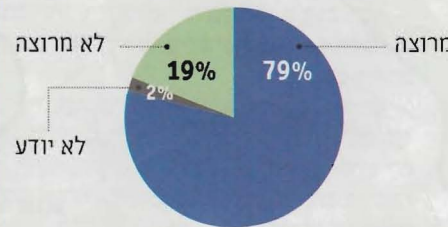
בימים אלה מתקיים משא ומתן בין נציגים של ישראל ובין נציגים של הרשות הפלסטינית כדי לנסות להגיע להסכם שלום. במקרה שיגיעו להסכם, האם אתה בעד או נגד חילופי שטחים בין ישראל לרשות הפלסטינית?

באופן אישי, האם היית רוצה או לא רוצה שהיישוב שלך יישאר במקום אבל יועבר לרשות המדינה הפלסטינית במסגרת הסכם שלום?

באופן כללי, האם אתה מרוצה או לא מרוצה מהחיים שלך כאזרחי ישראל?

* הסקר נערך על ידי חברת "דיאלוג" בפקוק פרופ' קמיל פוקס מאוניברסיטת תל אביב וכלל 500 נשאלים מהאוכלוסייה הערבית בישראל

כבריון. היום כבר מדובר בשך החוץ. לכולם ברור שזאת הצעה לא רצינית, הזוויה ופנטזיונרית, אבל לליברמן יש אינטרס גדול בעצם קיומו של השיח הזה. כי אם הערבים הם סוג ב', למה שלא נקדם חקיקה גזענית? למה שלא נפגע בייצוגם בכנסת עם העלאת אחוז החסימה? הרי הם ממילא לא באמת אזרחים."

תוכנית ביגר: ליברמן למתקדמים

פרופ' גדעון ביגר מאוניברסיטת תל אביב, גיאוגרף וחוקר גבולות ותיק, חושב שמתווה ליברמן לשתף מדינות הוא צעד ראשון בכיוון הנכון, אבל לא מספיק. תוכנית המובלעות שניסח ביגר ומובאת כאן בפירוט, היא גרסה המרחיקה לכת אף יותר מזו הליברמנית, בעיקר בשל שאפתנותה לכונן שתי מדינות לאום כמעט מבלי שיהיה צורך בפניני התנחלויות. "ההבדל העיקרי בין התוכנית הוא שליברמן הציע להעביר שטחים, אבל לא פירט אילו שטחים יועברו אלינו בתמורה, אולי מתוך חשש שאם הוא יהיה ספציפי מדי מי שיישאר בחוץ יקים קול זעקה", מסביר ביגר. "ההצעה שלי עוסקת בגורלם של היישובים שרחוקים מגושי ההתיישבות והעיקרון המנחה שלה הוא שכמה שפחות אנשים יעקרו מבתיהם."

ואכן, כמו ליברמן גם ביגר מציע שגושי התיישבות יועברו לתחומי מדינת ישראל תמורת העברתם של יישובים ערביים הסמוכים לקו הירוק לידי פלסטין, אבל החידוש שלו הוא בהצעה שגם יישובים ישראליים שנמצאים מעבר לקו הגבול החדש יוכלו להישאר במקומם כמובלעות טריטוריאליזם אוטונומיות. הכוונה היא ליישובים גדולים יחסית כמו אריאל, מעלה אדומים, קרית ארבע ואפדת שסך כל אוכלוסייתם עומד כיום על כ-69 אלף איש הפרוסים ב-7,700 דונם. המעבר בין ישראל לבין מובלעותיה, לפי ביגר, יהיה חופשי, ללא פיקוח חיצוני, וייעשה בצירים מאובטחים שיוחכרו למדינת ישראל מידי פלסטין. בהתאמה, גושי התיישבות ערביים בתוככי מדינת ישראל יהיו מובלעות טריטוריאליזם של המדינה הפלסטינית. הכוונה היא לשלושה ריכוזים עיקריים בגליל: העיר סכנין והיישובים ממזרח - עראבה ודיר חנא; נצרת וסביבותיה - יפיע, ריינה, דבור רייה, איכסל, משהד, כפר כנא (אל נצרת עילית יוביל כביש נפרד שישיאידה בתחומי מדינת ישראל); ושפרעם והיישובים שבצדה איעבלי, תמדה וככול.

לגבי עשדה יישובים בינוניים בגדה המערבית - בית אל, עפדה, עמנואל, כפר אדומים, כוכב יעקב, עלי, קדומים, טלמון, קרני שומרון ושילה - כ-40 אלף איש בסך הכל - מציע ביגר פתרון משולב: העברתם לריבונות פלסטין, תוך שמירה על אזרחותם הישראלית ומינהל עצמי בכל הקשור לחינוך, בריאות, שיטור, בינוי בתחומי היישוב וכו'. אותה שיטה תיושם ביישובים ערביים גדולים שאינם מחוברים לגושים: עילבון, כפר מרד, מעיי ליה ובסמת טבעון יהיו בעלי מעמד זהה ליישובים האוטונומיים היהודיים. דהיינו, הריבונות העליונה תהיה בידי מדינת ישראל, אך תושביהם יהיו רשאים לנהל את ענייניהם הפנימיים כאוות נפשם. תושבי יישובים קטנים ומבודדים שיחליט להישאר במקומם - כ-65 התנחלויות שאוכלוסייתן מונה כ-36 אלף תושבים בסך הכל - יוכלו לשייך מור על אזרחותם הישראלית ולהוסיף לה אזרחות פלסטינית. לתושבים אלו תישמר זכות הבעלות

של אזרחים אלה, הצפויה במקרים רבים להישלל בשל הצבתו של גבול לא שקט - משמע, מעורער והסוּם לעתים תכופות - בין יישובי המגורים שלהם לבין מקומות עבודתם בנצרת, חיפה, עפולה, חדרה, כפר סבא, תל אביב וכדומה", הוא כותב במאמר מפורט שהקריש לנושא מ-2010.

סבן מעריך שאשרור תוכנית כזאת במשאל עם "יקל" על הוצאתה לפועל, אבל אפילו במקרה כזה היא לא תעמוד במבחן בג"ץ. "מהלך כפוי כזה של שליטת אזרחות, או דילול שלה עד שהיא מתרוקנת מתוכן, לא עולה בקנה אחד עם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו", הוא מסביר. "אמנם אפשר לפגוע בזכות יסוד, אך רק אחרי שהוכחה תכלית דאוויה ושננטק אמצעי מידתי שישירת את התכלית הזאת. המשפט הישראלי החלטי מאוד בהקשר הזה, והוא שולל את הלגיטימיות של התכלית הרמוגרפית ככל שזה נוגע לצעדי הגבלה שמפעילה מדינה על אזרחיה."

דברים ברוח דומה אומר עו"ד גלעד שר, לשיעור עבר מנהל לשכתו של אהוד ברק בכהונתו כראש ממשלה ושר ביטחון ומי שעמד בומנו בראש צוות המשא ומתן המדיני. "מבחינה משפטית ומבחינת ההשלכות שיש לכך על זכויות האזרח של המיעוט הערבי בישראל, אני חושש שמדובר ברעיון פופרי ליסטי ובלתי ישים", אומר שר. "מי שחושב שאפשר לתחום אוכלוסייה ולקבוע בפניה עובדה שלפיה קו הגבול שסומן בצד המזרחי יעבור קעת לצד המערבי, משלה את עצמו. יש בזה משום פגיעה בשורה של חוקי יסוד חוקתיים ולהערכתי זה לא יעבור את ספו של בית המשפט העליון. אם יהיו אזרחים ישראלים, יהודים או ערבים, שידצו לעבור מרצונם למדינה הפלסטינית, אני מניח שאפשר יהיה לשייך אותם, אבל בשום אופן לא בכפייה."

המתנגדים לתוכנית חילופי האוכלוסיות טוענים שהיא קודסת תחת הטיעון המוגרפי שעומד בבסיסה, משום שגריעה של כ-200 אלף ערבים ממרשם האוכלוסין - מספרם המוערך של תושבי ואדי ערה והמשולש - כלל לא תחולל שינוי דרמטי ביחס המספרי שבין המיעוט הערבי לרוב היהודי במדינה. "אני מסכים, אבל אם תעמיק ותנסה לברר את עמדתו של ליברמן לגבי מעמדם של 250 אלף הפלסטינים שחיים בירושלים המזרחית וסוגיית התושבות שלהם, אני מניח שתגלה שהוא מכוון להכדעה גם במישור הזה", אומר אורי שגיא. "אפשר לרברר סיסמאות על אחרותה של ירושלים, שהיא משאת נפש, אבל כשמנסים למצוא פתרון פוליטי, אנחנו צריכים להבין שהוא יכלול גם פשרות."

ליו"ר מרצ והנה גלאון יש פרשנות אחרת לכל העניין: "ליברמן עשה כאן מהלך מתוחכם, מתוך הבנה שהוא הרחיק לכת עם הקריאה לפתח יחסים אסטרטגיים חלופיים עם רוסיה ולכן הורדו לאמץ רטוריקה מתונה ולהגיד שהוא מצדד ביוזמה האמריקאית. כך, מרגע שהוא מצדד, יש לו לגיטימציה להוסיף את האבל. ועל רקע המציאות הנוכחית של כנסת מאוד גזענית וסיפוחיטית, תמיכה פומדית שלו בצד אחר של המשואה - אני בעד ההסדר - מאפשרת לצד השני, שתופס את הערבים סחורה שאפשר להעביר מיד ליד, להתקבל כמעט בהבנה. "ולמה זה מטריד? בזמנו הוא היה יו"ד מפלגה סקטוריית התוכנית בזמנו הוא היה יו"ד מפלגה סקטוריית דיאלית יחסית, וזה נעשה כחלק ממארג שכלל את חוקי הנאמנות והניסיון שלו למתג את עצמו

גדעון ביגר (בצילום): "חשוב להבהיר שהרעיון הוא לא לגרור אנשים באוזניים, להעמיס אותם על משאיות ולשלוח אותם למדינה אחרת. הם יישארו על אדמתם ופשוט יהפכו לאזרחים של מדינה אחרת. הפתרון שנדון כרגע - שתי מדינות על בסיס קווי 67' עם תיקוני שטחים מינוריים - בפועל מדבר על מדינת פלסטין טהורה, נקייה מיהודים, ובצדה מדינה יהודית עם מיעוט ערבי משמעותי. ההצעה שלי, לעומת זאת, היא גילום מדויק לפתרון שתי מדינות הלאום"

הקיפוח והאפליה. מכאן ועד לעבור מחר בבוך לריבונות אחרת המרחק רב".

מדוע?
 "הערבים בישראל עברו תהליכים שהפכו אותם לבעלי עניין בחברה. הם הננים ממערכת של הטיבות שאיש לא מבטיח להם אותה במקום אחר. הם אכן טעונים מאוד ברמה האמנונית כלפי ישראל אבל יחסם למדינה הוא גם רציני. מדינת הרווחה בישראל אמנם הולכת ונשחקת, אבל היא עדיין מתפקדת והערבים הם חלק ממנה. הם מקבלים ביטוח לאומי, קביעות במקומות העבודה, זכות להתארגן. למה שיהיה להם אינטרס להשוות את מעמדם לזה של ערביי השטחים שזקוקים להיתר מיוחד כדי לעבוד בישראל?"

גם עואודה, עודד 'חרית' אינאס, מזדה עם תמצית ההבחנות הללו. "ההתנגדות המוחצת לא נובעת ממניעים פטריוטיים אלא משיקולים תועלתניים. למרות ההדרה והקיפוח, ולמרות שממדינת הרווחה נותרו בעיקר פירושים, ערביי ישראל מסתכלים מסביב ולא רואים אלטרנטיבה יותר טובה. מה גם שהשנים עושות את שלהן. אני שים, בטח בחברה שמרנית יחסית, מתקשים להתייחס ליה רכב שהם כבר רגילים אליו, או תאר לעצמך מה זה בשבילם לעבור מדינה".

פרופ' כהא מהאוניברסיטה הפתוחה מביע ספק קנות ביחס לממצאי הסקר שמראים גידול בנכונות של ערביי ישראל לעבור לריבונות הרשות. "מה זאת אומרת 'לעבור'? האם אום אל פחם רבי תי תעבור לריבונות הרשות, כולל כל ארמותיה שהופקעו באזור אלפי מנשה ועמק יזרעאל, או שמדובר רק בבניינים? האם יינתנו לתושבים שיי עברו ערבות שישמרו על הזכויות שלהם מתוקף אזרחותם הקיימת? השאלות הן סבוכות ומורכבות, תלוי מאוד איך מציגים אותן, ואני לא מאמין שהי סקרים לוקחים את זה בחשבון. בגדול, הרעיון להי עביר ערימות אבנים מצד לצד נשלל על ידי רוב

המתנגדים היה הרבה יותר גבוה", אומר ביגר. ממצאים דומים העלה מחקר רחב היקף של הסוציולוג פרופ' סמי סמוחה, שכונסו בספר "לא שוברים את הכלים: מדר יחסי ערביי-יהודים ביישראל 2012". המחקר של סמוחה נערך בקרב 700 אזרחים ערבים ו-700 יהודים שרואיינו פנים מול פנים, ובתשובה לשאלה "האם תהיה מוכן לעבור לגור במדינה פלסטינית?" השיבו 11.5% מהנשאלים הערבים שהיו מסכימים להצעה כזאת, ו-12.6% השיבו שהיו נוטים להסכים לה - כ-24% בסך הכל, שאכן לא רחוקים בהרבה מהממצאים של סקר "דיאלוג". גם סמוחה מודה שמדובר בגידול דרמטי ביחס למחקרים קודמים: "כששאלתי שאלה דומה במחקרים שפורסמו בשנות ה-80 וה-90, שיעור הנכונות לעבור למדינה הפלסטינית נע סביב ה-10% או ה-12%, כך שלכאורה הוא הכפיל את עצמו. איך אני מסביר את הקפיצה הזאת? בטח לא ברצון אמיתי לעבור לפלסטין. אני תופס זאת כתשובת מחאה שבאה להתריס נגד אי השוויון,

על נחלותיהם הפרטיות, אך היישובים יהיו תחת ריבונות פלסטינית מלאה. הם יהיו אזרחי המדינה הפלסטינית והיו כפופים לחוקיה, כפי שתושבי ישראל הערבים כפופים לריבונות מדינת ישראל. שטחי היישובים לא יילקחו בחשבון בעת הדיון על חילופי שטחים בין ישראל למדינה הפלסטינית. בתפקיד אורי שגיא, שאמור לתת לתוכנית גוון מרכזי ושקול, נמצא עו"ד גלעד שר, איש מחנה השלום, כזה שאי אפשר להשור בו במניע ימני נסתר. שר וביגר פירסמו לפני כשנה וחצי מאמר משותף הקורא לבחון את היתכנותה של הקמת מובלעות יהודיות בשטחי המדינה הפלסטינית העתידית. "עלה צורך לבחון גם רעיונות אחרים, שעשויים לצמצם את מספר הישראלים שיהיה צורך לפנותם בפועל וכתוצאה מכך להקטין את הטרואמה הלאומית עקב הפינוי ההכרחי", מסביר שר. "על רקע זה נולד הרעיון לבחון אפשרות שיישובים יהודיים יישארו בתחומי המדינה הפלסטינית, לכשו תקום, ובתנאי שמדובר בתנאים של הסדר קבע המביא לסוף הסכסוך". שר מדגיש כי בניגוד לעמדות שמביע ביגר באופן עצמאי, ושבימדה רבה מבוססת על תוכנית חילופי האוכלוסיות, בנייר המשותף "אין שום אוכור לה" צעה להעביר אזרחים ערבים למדינת פלסטין, משום שהעיקרון המנחה הוא לעשות את הדברים בהסכמה, תוך שמיי

רה על זכויות האזרח של היישובים משני הצדדים של קו הגבול שייקבע. זכויות המיעוט הלא-יהודי במדינת ישראל מעוגנות במגילת העצמאות, כחי קיקה ובפסיקת בתי המשפט מאז הקמתה", אומר שר ומדגיש שיש להיצמד ליעד של חלוקת הארץ לשתי מדינות לאום כאשר על 22% מהשטח תוקם פלסטין.

התמיכה הערבית: דווקא בגליל

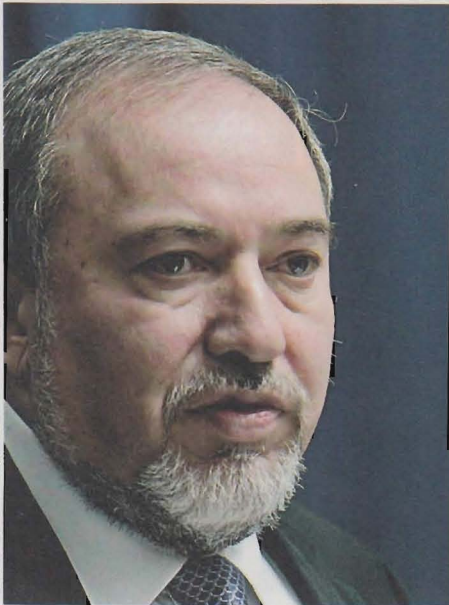
ביגר שואב עידוד מסקר טלפוני שביצעה עבור "הארץ" חברת "דיאלוג" בפיקוח פרופ' קמיל פריס מאוניברסיטת תל אביב (ראו מסגרת). המדגם כלל 500 נשאלים מהאוכלוסייה הערבית מארבעה אזורים - וארי ערה והמשולש, נצרת, סכנין ושפי רעם, וממנו עולה שכמעט שלישי מערביי ישראל תומכים בנוסחת חילופי השטחים והעברתם לריבונות המדינה הפלסטינית כשתקום. "בעבר שיעור

בולעים עולם

לוחיה הבין-המדינתיים כמעט התמוססה, מצב כזה מתקיים למשל בעיר לייביה, מובלעת ספרדית בתוך צרפת המרוחקת כשני קילומטר מהגבול בין המדינות; בעיר קמפינה ד'איטליה, מובלעת איטלקית בשטח שווייץ; בעיר יונגהולץ, מובלעת אוסטריית בשטח גרמניה; בכמה כפרים אסטוניים בתוך רוסיה; ובכמה כפרים רוסיים בשטח בלארוס. גם באסיה, לדברי ביגר, מודל המובלעות מיושם עם ארבעה כפרים אוזבקים בתוך קירגיסטן; כפר קירגיזי בתוך אוזבקיסטן; 92 (0) כפרים בנגלדשיים בשטח הודו; ו-106 (0) כפרים הודיים בשטח בנגלדש. *מקור: תוכנית המובלעות של פרופ' גדעון ביגר

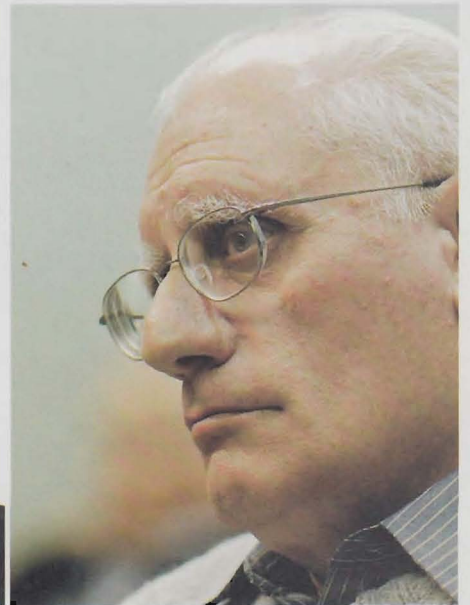
כדי לשכנע שתופעת המובלעות היא איננה חיי זיון דמיוני, נוקב פרופ' ביגר בשורה של דוגמאות מרחבי העולם במסגרת הסדרים טריטוריאליים נתונים. כמה מהמובלעות הן חלקיות, כלומר שלא קיים קשר יבשתי בין ארץ האם למובלעת, אך הגישה למובלעת דרך הים אפשרית: אלסקה כמובלעת של ארצות הברית, שמופרדת ממנה על ידי קנדה; קלינינגרד כמובלעת רוסית שמופרדת ממנה על ידי פולין וליטא; דוברובניק כמובלעת קרואטית שמופרדת ממנה על ידי בוסניה ועוה. בהקשר הישראלי-פלסטיני מעניינות יותר המובלעות המלאות, אלו שמוקפות לחלוטין על ידי טריטוריה של מדינה אחרת. באירופה, שגבוי

ליברמן. "פתאום הערבים הפכו לחובבי ציון"
צילום: דרון גולן/ביני

גלעד שר. "העיקרון המנחה הוא הסכמה"
צילום: שחר תמיר

פרופ' סמי סמוחה. "התרסה נגד אי השוויון"
צילום: דרון גולן/ביני

שמספר ערביי ישראל שיהיו חלק מהסדר כזה הוא בטל בשישים, וגם הפכנו את המותניים הצרים של ישראל לצרים יותר."

"גם בתוכנית חילופי השטחים של ליברמן, שלא לוקחת בחשבון את ההצעה שלי מדובר ב-200 אלף איש, כלומר 20% מהמיעוט הערבי במדינת ישראל, לא כולל מזרח ירושלים", מגיב ביגר, "ואם מיישמים את התוכנית שלי אנחנו מגיעים ליותר משליש האוכלוסייה הערבית, וזה כבר מספר משמעותי."

פרופ' סמוחה, שצבר קילומטראז' מעשי רב בחקר יחסי יהודים-ערבים, חושש ש"המובלעות האלה יהפכו למורסות ולמוקדי חיכוך, שייצרו מחלוקות נוספות במקום להביא לסיום הסכסוך. הערבים במשולש בשום פנים ואופן לא יסכימו להיות חלק מפלסטין, וערביי הגליל על אחת כמה וכמה. אין לי ספק שהמנהיגות הערבית בישראל, שהיא מנהיגות אידיאולוגית, לא תקבל את זה, בריוק כפי שהיא התקוממה נגד התוכנית של ליברמן. נכון שערביי ישראל עוברים תהליך של פלסטיניזציה, אבל הוא מקביל לתהליך של ישראליוזציה, והם מנסים למצוא את האיזון. להפוך אותם למובלעת פלסטינית זה אקט שובר, לא מאזן."

אלא שככל שזה תלוי בביגר, גם אם יחסי הכורחות הנוכחיים יישמדו וכ-70% מערביי ישראל יסיפו להתנגד למהלך, ניתן לכפות את תוכנית המובלעות. "אם תושג הסכמה בין שתי המדינות לפתרון הסכסוך, כך רברים צריכים להיעשות, ויהיו אנשים שיצטרפו לקבל על עצמם את הכרעת המדינה", הוא אומר. "מי שלא ירצה להיות חלק מהמדינה הפלסטינית, תמיד יוכל ללכת לגור בחיפה או בלוד. חשוב להבהיר שהרעיון הוא לא לגרור אנשים באוזניים, להעמיס אותם על משאיות ולשלוח אותם למדינה אחרת. הם יישארו על אדמי תם ופשוט יהפכו לאזרחים של מדינה אחרת. הפתרון שנדרש כרגע - שתי מדינות על בסיס קווי 67 עם תיקוני שטחים מינוריים - בפועל מדבר על מדינת פלסטין טהורה, נקייה מיהודים, ובצורה מדינה יהודית עם מיעוט ערבי משמעותי. ההצעה שלי, לעומת זאת, היא גילום מדויק לפתרון שתי מדינות הלאום."

הראשונים לחילופי שטחים", אומר אפרים יער, פרופסור (אמריטוס) לסוציולוגיה ולפסיכולוגיה חברתית באוניברסיטת תל אביב. פרופ' יער גם עומד ביחד עם פרופ' תמר הרמן מהמכון הישראלי לרמוקרטיה בראש "מדר השלום", פרויקט מתמשך של סקרי רעת קהל. בסקר שבוצע במסגרת "מדר השלום" ב-2005 ועסק בין השאר בשאלת חילופי השטחים, השיבו 21% מהמרוואיינים הערבים כי הם תומכים בתוכנית - שיעור נמוך מזה שהתגלה בסקר "הארץ" הנוכחי, אך לא באופן דרמטי. "מה שברור הוא שהרוב המוחץ עדיין מתנגד", אומר פרופ' יער.

סיוט ביטחוני

לביגר יש שלל דוגמאות לתקרימים מרחבי הג'ובוס שבהם, לטענתו, שיטת המובלעות מיושמת בהצלחה (ראו מסגרת). ובכל זאת, תוכנית זוכה לביקורת גם בשל נטייתה לאלסטיות יתר. "גם מי שבוחד להתעלם מההיבט המר"

יו"ר ועד מתיישבי השומרון בני קצובר: "זה שלישראל יש

בעיה עם הערבים זה נכון, אבל אף מדינה לא רשאית לסחור בשטחי מולדתה. במישור הערכי זה מופרע ומופרך, ובפן המעשי אני מקווה שמדובר בגימיק. זה פונה לסנטימנט של אלו שחושבים שערביי ישראל הם הבעיה. אבל כשאישי ימין מובהק מציע למסחר את לב המולדת היהודית זה בהחלט מסב לנו נזק"

סרי והמשפטי המסוכן בהצעה הזאת, למעשה מוותר על גבולות 67 וחוזר לתוכנית החלוקה, שגבולותיה נקבעו בזמנו על בסיס שיקולים דמוגרפיים", אומר גדי בלטיאנסקי, מנכ"ל יוזמת ז'נבה.

"מובלעות ישראליות בתוך המדינה הפלסטינית, בניגוד לגושי הנחליות, הן סיוט ביטחוני ועלולות להיתפס כפרובוקציה שתגרור אלימות", מוסיף בלטיאנסקי. "באשר למובלעות הפלסטיניות בישראל, הן יציתו תבערה פנימית ללא שום תוצאה מעשית. מאחר שלא ניתן לשלול את אורחותם של ערביי ישראל, הם פשוט יעברו ליפו, רמלה, חיפה או לוד. לא השגנו בזה שום יתרון רמוגרפי, משום

מכריע בציבור הערבי."

ביגר הוא לא איש אקרמיה נטול תודעה בייצוגיות וחוש מעשי. בשיחות השלום עם סוריה בוועידת שפרדסטאון בשנת 2000 הוא צורף למשלחת על תקן מומחה הגבולות, והיה מעורב גם בשיחות עם הפלסטינים בקמפ דייוויד באותה השנה. ובכל זאת, הצעתו לקרוע נתחים מהגליל ולהעבירם כאוטונומיות למדינת פלסטין מעולם לא נידונה בשיח, ולכן מחמשת את מתנגדי התוכנית שתופסים אותה כתלושה מהמציאות. מאזן גנאים, ראש העיר סכנין, עיר גלילית בישראל שתהפוך למובלעת פלסטינית לפי תוכנית ביגר, אומר: "כנראה שהפרופסור ייקח איתו את החלום הזה לקבר. אנחנו גאים בזהות הערבית-פלסטינית שלנו אבל אנחנו אזרחי מדינת ישראל, עובדים בה ופה נמות. לא יכול להיות שכל כמה שנים קם מישור ומחליט שאנחנו צריכים לעבור מכאן לכאן. דברו איתנו על צדק חברתי, צדק חלוקתי, בניית אמון. צר לי שאנשים ברמה זאת בוחרים להתעסק

דווקא בשאלות כאלה. כל הסקרים שצינת טועים ומטעים. אני מוכן להתערב איתך שאין אפילו אחד מערביי ישראל שברגע האמת היה עובר."

ובכל זאת, אי אפשר להתעלם ממצאי הסקר שלפיהם דווקא באזור נצרת, שעד כה לא הוזי כר כמועמד לחילופי שטחים, יש רוב לתוכנית (58%) חילופי השטחים, לפחות בגרסה הליברמית, נית, וההתנגרות הגרולה ביותר היא דווקא של תושבי ואדי ערה והמשולש (62% מתנגדים). "אפשר לראות שההתנגרות חריפה במיוחד בקרב אלה שחיים באזור שלגביהם הסכנה יותר מוחי שית, ויודעים שאם הרעיון יתממש הם המועמדים